

Inleiding over gevaarlijke stoffen op het werk

Inleiding

Gevaarlijke stoffen bevinden zich op veel werkplekken. Recent onderzoek heeft aangetoond dat 16 % van de werknemers in Europa worden blootgesteld aan gevaarlijke producten en 22 % aan giftige dampen⁽¹⁾. Blootstelling aan gevaarlijke stoffen op het werk kan zich overal voordoen, zoals bijvoorbeeld op boerderijen, in kapsalons, garages, chemische fabrieken.

Gevaarlijke stoffen kunnen verschillende vormen van schade berokkenen. Sommige kunnen kanker veroorzaken, andere kunnen vruchtbaarheidsproblemen of geboortefwijkingen tot gevolg hebben. Andere stoffen kunnen beschadigingen aan de hersenen of het zenuwstelsel teweegbrengen, als ook astmatische of dermatologische problemen verergeren. De schade berokkend door gevaarlijke stoffen kan het gevolg zijn van een kortstondige blootstelling maar eveneens van opeenstapeling van stoffen in het lichaam op lange termijn.

Risicovoorkoming bij het gebruik van gevaarlijke stoffen is het thema voor de Europese Week voor veiligheid en gezondheid op het werk van 2003. Het Agentschap geeft een reeks inlichtingenbladen uit die gericht zijn op de verstrekking van informatie over veiligheid en gezondheid op het werk, met name over gevaarlijke stoffen waaronder biologische agentia. Dit inlichtingenblad geeft een inleiding over de hoofdthema's op dit gebied.

Wetgeving

De Europese wetgeving heeft tot doelstelling de gezondheidsrisico's bij het gebruik van gevaarlijke stoffen op het werk te reduceren. Het Europees recht stelt verwijdering en vervanging bovenaan de prioriteitenlijst van de controlemaatregelen voor de bescherming van werknemers tegen gevaarlijke stoffen. De meest belangrijke Europese wetten op dit gebied zijn de verordeningen inzake de bescherming van werknemers⁽²⁾, tegen risico's met betrekking tot chemische agentia⁽³⁾, carcinogene stoffen⁽⁴⁾ (inclusief asbest of houtstof) en biologische agentia⁽⁵⁾. Verordeningen inzake classificatie en etikettering⁽⁶⁾ zijn echter even wezenlijk aangezien deze belangrijke, voor de gebruiker beschikbare informatie (veiligheidslabels, symbolen en veiligheidsinformatiebladen) bevatten.

Deze verordeningen moeten worden opgenomen in de nationale wetgeving. De lidstaten krijgen de opdracht een aantal bijkomende

of meer strenge voorschriften ter bescherming van werknemers op te nemen, zoals beperkingen in verband met bepaalde processen of lagere grenswaarden aangezien de overeenkomstige richtlijnen alleen minimumvereisten vastleggen.

Derhalve wordt u sterk aanbevolen te zoeken naar informatie over specifieke nationale wetgeving die van toepassing zou kunnen zijn op het gebruik van gevaarlijke stoffen op het werk. Belangrijk is zich ervan bewust te zijn dat deze verordeningen inzake aangelegenheden zoals risicoanalyse, technische maatregelen en blootstellingslimieten eveneens van toepassing zijn op gevaarlijke stoffen die vrijkomen tijdens werkprocessen, zoals bijvoorbeeld houtstof of lasdampen.

Preventie en beperking van blootstelling aan gevaarlijke stoffen

Teneinde de gezondheid van werknemers te beschermen tegen gevaarlijke stoffen, worden werkgevers verzocht om:

- de risico's te analyseren;
- acties te ondernemen om de risico's te vermijden of te beperken;
- toezicht te houden op de doeltreffendheid van de voorzorgsmaatregelen en de analyse te herzien.

Risicoanalyse

Risicoanalyse is een vereiste krachtens de in alle lidstaten geldende Europese wetgeving. Risicoanalyse betekent vaststelling van wat schade kan veroorzaken opdat voorzorgsmaatregelen kunnen worden genomen. Een degelijke risicoanalyse vormt de grondslag voor succesvol risicobeheer. Opleiding van werknemers op het gebied van risicoanalyse voor veilige werkmethode is een belangrijk onderdeel van risicobeheer. Opgeleide werknemers passen niet alleen de regels toe, ze werken ook efficiënter en promoten een gezonde en veilige werkomgeving. Het risico van een stof wordt bepaald door twee factoren: de kenmerken van de stof en de blootstellingsgraad.

Risicoanalyse in vier stappen

1. De stoffen **inventariseren** die tijdens arbeidsprocessen worden gebruikt/geproduceerd **en** vrijkomen zoals lasdampen of houtstof.
2. **Informatie verzamelen** over deze stoffen, bijvoorbeeld de schade die zij kunnen veroorzaken en hoe dit zich kan voordoen. Veiligheidsinformatiebladen die moeten worden verstrekt door de leverancier van een chemische stof, zijn een belangrijke informatiebron.
3. De **blootstelling** aan de vastgestelde gevaarlijke stoffen **analyseren**, het soort, de intensiteit, de duur, de frequentie en de omstandigheden van de blootstelling bij de werknemers controleren, inclusief gecombineerde effecten van het gelijktijdig gebruik van gevaarlijke stoffen en de hieraan verbonden risico's.
4. De **ernst** van de vastgestelde risico's **evalueren**. Deze lijst kan worden gebruikt bij de opstelling van een actieplan ter bescherming van werknemers.

Het is belangrijk om in de analyse de te voorzien incidenten en onderhoudswerkzaamheden op te nemen als ook de te nemen maatregelen in dergelijke omstandigheden zoals eerste hulp.

⁽¹⁾ Derde Europese enquête naar de arbeidsomstandigheden 2000, Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden.

⁽²⁾ Richtlijn 89/391/EEG van de Raad bevat basisvoorschriften voor veiligheid en gezondheid op het werk indien dit niet is vastgelegd in meer specifieke wetgeving.

⁽³⁾ Richtlijn 98/24/EEG van 8 april 1998 van de Raad inzake de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van werknemers van risico's met betrekking tot chemische agentia op het werk.

⁽⁴⁾ Richtlijn 90/394/EEG van 28 juni 1990 van de Raad inzake de bescherming van werknemers tegen risico's met betrekking tot de blootstelling aan carcinogene stoffen op het werk en wijzigingen hiervan.

⁽⁵⁾ Richtlijn 2000/54/EEG van 18 september 2000 van het Europees Parlement en van de Raad inzake de bescherming van werknemers tegen risico's met betrekking tot de blootstelling aan biologische agentia op het werk.

⁽⁶⁾ Bv. Richtlijn 67/548/EEG van 27 juni 1967 van de Raad en daaropvolgende wijzigingen hiervan waarin vereisten worden vastgelegd in verband met testen, classificatie, verpakking en etikettering van gevaarlijke stoffen, Richtlijn 1999/45/EEG van het Europees Parlement en de Raad met betrekking tot de classificatie, verpakking en etikettering van gevaarlijke substanties en technische aanpassingen.

Preventie en beperking risico's

De Europese wetgeving bepaalt de prioriteiten inzake controlemaatregelen bij blootstelling die moeten worden toegepast wanneer risico's worden vastgesteld bij een risicoanalyse.

- De gevaren vermijden door de processen of het product te vervangen is prioritair (aanpak aan de bron). Indien dit echter niet mogelijk blijkt, dienen de gevaarlijke stoffen of processen te worden vervangen door andere niet-schadelijke of minder gevaarlijke stoffen of processen.
- Indien risico's niet voorkomen kunnen worden dienen controlemaatregelen te worden ingevoerd om de gezondheidsrisico's van de werknemers te vermijden of te beperken. Hierbij moeten de volgende prioriteiten worden gesteld.
 - 1) Arbeidsprocessen en controles ontwikkelen en aangepaste uitrusting en materialen gebruiken om het vrijkomen van gevaarlijke stoffen te beperken.
 - 2) Collectieve beschermingsmaatregelen toepassen bij de bron van het risico, zoals ventilatie en aangepaste organisatorische maatregelen.
 - 3) Individuele beschermingsmaatregelen toepassen inclusief persoonlijke beschermingsmiddelen indien blootstelling niet op een andere manier kan worden voorkomen.

Het aantal werknemers dat wordt blootgesteld moet tot een minimum worden beperkt, evenals de duur en de intensiteit van de blootstelling en het aantal gebruikte gevaarlijke stoffen. Er dienen aangepaste arbeidshygiënische maatregelen te worden genomen die aangepast zijn aan de specifieke werksituatie.

Monitoring en aanpassing

De risicoanalyse moet worden herzien indien wijzigingen worden aangebracht aan de arbeidsprocedure, nieuwe chemicaliën worden ingevoerd of een proces wordt aangepast, in geval van ongevallen en gezondheidsstoornissen en in ieder geval op regelmatige basis om te waarborgen dat de bevindingen nog steeds van toepassing zijn.

Zodra een controlemaatregel in het proces is ingelast, moet toezicht worden gehouden op de doeltreffendheid ervan. Regelmatige evaluatie van de situatie is vereist om de langzame achteruitgang van bepaalde situaties (bv. beperkte doeltreffendheid van ventilatiesystemen) en veranderingen van de werkmethoden op te sporen.

Blootstellingslimieten op het werk

Blootstellingslimieten (MAC-waarden) op het werk voor schadelijke stoffen vormen een belangrijke vorm van informatie voor risicoanalyse en -beheer. Blootstellingslimieten op het werk werden echter slechts voor een beperkt aantal, momenteel op de werkplek gebruikte stoffen vastgelegd. Bindende (7) en indicatieve (8) grenswaarden werden bepaald in Europese richtlijnen. Iedere lidstaat van de Europese Unie stelt zijn eigen nationale blootstellingslimieten op het werk vast en hierbij worden meestal meer stoffen in aanmerking genomen dan in de richtlijn. Nationale blootstellingslimieten kunnen bindend zijn (m.a.w. ze moeten worden nageleefd) of indicatief (als indicatie van wat maximaal zou mogen worden bereikt). De werkgever dient te waarborgen dat de blootstelling van de werknemers de nationale limieten niet overschrijft.

Op het ogenblik van het opstellen van dit inlichtingenblad werden nog geen blootstellingslimieten voor biologische agentia op het werk vastgelegd.

Gevaarlijke stoffen, een Europese prioriteit

De toenemende zorg dat de huidige regelgeving voor chemische veiligheid ter bescherming van het milieu en de gezondheid niet genoeg bescherming biedt, heeft geleid tot de ontwikkeling van een

nieuw Europees chemisch beleid, dat wordt omschreven in het witboek inzake strategie voor een chemisch beleid in de toekomst (9). Dit beleid is gericht op een hoge mate van bescherming van de menselijke gezondheid en van het milieu voor de huidige en toekomstige generaties en omvat een systeem voor registratie, evaluatie en vergunning van chemicaliën (REACH). De noodzaak om informatie over te brengen tijdens het hele productieproces is een van de sleutelementen van het REACH-systeem voor het beheer van chemische stoffen. REACH is gericht op informatieverstrekking inzake de gevaren van stoffen en hoe eventuele risico's kunnen worden aangepakt. Het legt eveneens de nadruk op risicoanalyse vermits fabrikanten, invoerders en eindgebruikers risicoanalyses zouden moeten uitvoeren voor bepaalde toepassingen en maatregelen voor risicobeheer moeten voorstellen en daarmee de risico's te beperken.

In 2002 heeft de Europese Commissie de volgende mededeling opgesteld en uitgegeven: „Zich aanpassen aan de veranderingen in werk en samenleving: een nieuwe communautaire gezondheids- en veiligheidsstrategie 2002-2006” (10). In deze publicatie wordt opgemerkt dat Europa nieuwe en opkomende risico's moet analyseren, met name risico's met betrekking tot chemische, fysische en biologische agentia.

Meer informatie

Andere in deze reeks beschikbare factsheets over gevaarlijke stoffen en overige informatie is eveneens beschikbaar op <http://osha.eu.int/ew2003/>. Deze website wordt continu bijgewerkt en ontwikkeld.

Meer informatie over veiligheid en gezondheid op het werk en over gevaarlijke stoffen kan eveneens worden teruggevonden op <http://europe.osha.eu.int/> onder talrijke rubrieken zoals:

- Blootstellingslimieten op het werk:
http://europe.osha.eu.int/good_practice/risks/ds/oe/
- Goede praktijkvoorbeelden:
http://europe.osha.eu.int/good_practice/risks/ds/

Succesvolle controle werpt vruchten af

Het is algemeen bekend dat een degelijk beheer van gevaarlijke stoffen de werknemers en het milieu beschermt en tegelijkertijd borg staat voor de kwaliteit van de producten en de goede gang van zaken voor het bedrijf.

Een drukkerij in het Verenigd Koninkrijk heeft deksels geïnstalleerd op de oudere drukmachines die veel oplosmiddelen verbruiken. Daaraan ging heel wat denkwerk vooraf maar grote investeringen waren echter niet nodig. Het niveau van de vrijkomende dampen ten gevolge van de oplosmiddelen werd gehalveerd. Hierbij wordt 5 000 liter oplosmiddel per week uitgespaard (£ 50 000 of 74 400 EUR per jaar). Alle drukpersen voorzien van deksels zal leiden tot 20 % meer winst.

Een grote fabrikant van booglassystemen heeft vastestofrijke verf vervangen door poedercoating.

Een poedercabine en een ecologisch lokaal werden geïnstalleerd. Blootstelling van de werknemer aan organische oplosmiddelen werd drastisch beperkt, terwijl de blootstelling aan stof goed werd gecontroleerd. Poedercoating van onderdelen verhoogt duidelijk de corrosieweerstand en de kwaliteit van de oppervlakteafwerking is veel beter. Substantiële beperkingen van de uitstoot van oplosmiddelen in de lucht en van verfstoffen werden bereikt. De kapitaalinvestering bedroeg meer dan 500 000 EUR.

De totale verkosten zijn echter afgenomen met 25 % dankzij de meer efficiënte poedercoating.

De afschrijvingsperiode is 6,3 jaar.

(7) Bijvoorbeeld voor lood in Richtlijn 98/24/EEG (richtlijn inzake chemische agentia) of voor houtstof en vinylchloride in Richtlijn 90/394/EEG (richtlijn inzake carcinogene stoffen).

(8) Richtlijn 2000/39/EEG van de Commissie van 8 juni 2000 ter vaststelling van een eerste lijn van indicatieve grenswaarden voor blootstelling op het werk bij de tenuitvoerlegging van Richtlijn 98/24/EEG van de Raad inzake de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van werknemers tegen risico's met betrekking tot chemische agentia op het werk.

(9) http://europa.eu.int/comm/environment/chemicals/0188_en.pdf

(10) http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2002/com2002_0118en01.pdf